

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRS:

HEGEDÜS ISTVÁN

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KISS SÁNDOR.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 fnt, félévre 1 fnt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik Orár. Bástyaútcá 1. szám alatt); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagútcá, 15. sz. a.) küldendők.

Az iparoktatás fontosságáról.

II.

A szabadság és egyenlőség általános érvényű elveinek első hatása magasabb nemzetgazdasági önállásra nem jutott iparos polgárságunknál a helyett, hogy a gazdagabb termelési képességet fejlesztette volna, bizonyos kapkodó zavart, kontár határozott műelvek nélküli munkálkodást, kicsinyes gögöt, féktelen szabadosságot, de főleg a nemesítő fegyelmezetttség teljes lanygulását idézte elő. Az iparos segédnek a „megélhetés” anyagias elve lett egyetlen mozgatója. A régi testületi szellem, iparos „point d'honneur”, kitünési vágy, művészi ihletéssel rokon becsérzet, melyeket a mostanában csak külső czafrangjairól megítélt és elítélt czéh-rendszer századok folytán hagyományyszerűen fõntartott és mondhatni, hogy nem egyszer vérrel is megpecsételt: hol eltalálható korunkban iparosainknál?

A remek-készítés a vándor éveiből benyomásokkal teli iparos ifju keblében a magasabb műalkotás szent ideje volt. A czéh korlátai az emancipatio nehézségét képezték. Most sokat beszél az iparos ifju a szabadságról, de kevés nyomatóka van a fõlszabadulásnak. Régen a fõlszabadulás pillanata volt a szabadság kezdete. Régen alig volt polgár és szabad ember a czéhen kívül; a czéhbe lépéssel kezdődtek a polgár emberi jogai. Ebben meg lett testülete és becsülete, védelme, elõmenetele, kenyérpályája. „Becsületes munkája védve volt a túlzó verseny, valamint a kontár és hamisító ellen.”

Nem hiában, hogy a szerzetek körül fejlődtek ki az ipartelepék és testületek, mert ma márelavult

szervezeteket a szerzetes élet spiritualis lelke élteti. Ma a ruhát üres czifraságnak tekintjük, régen symbolum volt. Egész családok egy iparág fejlesztését tüzték ki feladatul. Nem sieitek és remekműveket hagytak hátra. Csak Páris, München ipar-muzeumait kell megnézni: hogy tisztelettel teljünk el az emberi szorgalom és erény bámmalatos alkotásai iránt. A strassburgi remek dom lángeszű építőjének Steinbach Ervinnek még leánya is építész volt.

De hát ez — kérde olvasóm — a czéhbrend-szer, a vándorlás védelme akar-e lenni? Távolról sem. A szabadsági elvek fõlszabadító áramlata előtt meghajlunk nem kényszerüségből, de meggyõzõdésbõl és lelkes odaadásból. A régi visszahozhatatlan elõtt állunk, de azért van a történet lapjain felírva az emberi fejlõdés multja, hogy a nagy és nemes összeomlását muló áramlattal szemben ne hagyjuk. A mi az ipar fõlvirágzását, az iparos osztály tekintélyét a multban fõntartá: az a czéh-rendszert is létrehozó erény és szorgalom volt; a mi ujra fölemeli hanyatló iparunkat: az erény és szorgalom lesz. A szabadalkotást védõ bástyákra most nincs szükség, de a szabadalkotásra szükséges szellemre van.

Felhozhatják nekem, hogy az egyleti élet mily pezsgõ, mily zajos; de kérde, a lassu önképzésre nyujt-e tért az olesó dicsõség, zászlószentelõ mámorra? Egy-egy világot látott mester szakavatott vezetése helyett nincs-e leggyakrabban az önkényelmét (közönséges értelemben, szabadságnak keresztelt tétlenséget) kedvelõ szájas emberek hatása alatt minden jóra képes iparos ifjuságunk jelentékeny része? Soha sem volt szokásunk az elvek körüli küzdelmünkben személyes tekiatetek után indulni. De azt a társadalmi viszonyokkal ismerõs olvasó nekünk

megengedheti, hogy az oly jelenségben, mikor egy nagy és erős szervezettel birt testület helyét a szabadság címe alatt lábrakapott fegyelmetlenséget meggátolni képtelen, gyakran létlen egyesületek akarják fölváltani, az egységes szellem lanygulását mint a hanyatlás jelét lássuk.

Aztán ne csodálkozzunk, hogy az iparos osztály nem egyszer a legelhagyottabb elemmel ujonczozza magát, miut Ipolyi említett beszédében szépen kifejezi: Pedig „ha az iparos saját fiát megfelelő iparos nevelésben részesíti; ha maga kellően beavatja, a kitanultat segédjéül veszi; ha ráhagyja műhelyét, nevét, vásárlóit, munkásait, hitelét és tőkéjét: mindannyi közülök kitünő iparost képezhet, kik ismét magasabbra emelhetik, szélesebbre terjeszthetik iparukat.“

Ez volna a főlebb törekvés. Ez fölébresztené az iparos polgároknak azon tudatot, hogy társadalmi állásuk tisztelt és tiszteletreméltó; fölébresztené az ifjuban a vágyat, hogy az apjától ellesett titkát a műalkotásnak általánossá tegye, az egyéni sugalat által csak szűk családi körben létesített műfogást közérvényüvé emelje.

Természetesen felhozzák, hogy a gyáripar óriási termelésével szemben az egyéni törekvés mily parányi erőt képvisel! De hát ki van-e zárva a gyáriparral való békülés, együttes termelés lehetősége? De higgyék meg tisztelt olvasóim: a családi élet a melegágya az önálló tehetségeknek. Aztán a nemzeti jelleg a magasabb műiparnál fenttartható, fejleszthető, érvényesíthető, de csak úgy, ha az iparosok közt minden lehető módon a legmelegebb érdeklődés fejlődik ki a legjobb, leghatékonyabb iparos oktatás iránt. Az iparos oktatás iránti érdeklődés felköltése, az iparos polgárság lelkes buzgolkodása ez ügy körül az, mi első sorban képes lesz szélesb látkörű, magasba törekvő ifjúságot, munkára képesebb és műalkotásra hivatottabb befolyást, tekintélyt magának méltán vindikáló polgárságot teremteni.

De épen itt a bökkenő. Itt van a kérdés nyitja. Mit ér a népiskolát vagy egy pár középtanodai osztályt úgy, a hogy végzett, minden határozott cél és hivatás nélkül erőtlen erőlködésben kifáradt növendéket még három éven át a polgári műveltség egy pár gyakorlati kellékével: egy kis földrajzi, történelmi, irálytani, ipar-vegytani ismerettel ellátni: ha saját iparos munkássága vezetésénél a hagyomá-

nyos megélhetési elv az uralkodó, ha mestere maga nem érdeklődik az iránt, hogy az iparoktatás az iparélet kívánalmaival mennyiben egyezik meg?

Igaz, hogy nevelés- és oktatástani elvekhez hozzá nem szólhat, birnak az iparoktatás vezetői arra elég tapintattal és képzettséggel; de vajjon az életre nevel-e annyira a jelen berendezés mellett az ipariskola, hogy valami abból, mit elsajátított az általános emberi és nemzeti műveltségen kívül termékenyítően hasson a növendékre, úgy, mint iparosra? Bizony e szerfelett fontos kérdésre aligha lesz igenlő a válasz. Hűségesen eljár a növendék; felszabadul a mestere által; az iparoskola tagja lenni megszünik. Van 17—18 éves. Lesz segéd; keres munkát; oktatása bevégeztnék mondható és fájdalom bevégeztnék mondható a legtöbbnél fejlődése is. De hát, kérdik mit célozok e sorokkal!

Azt, hogy az iparhatóság, mint testület és az iparoktatás vezető tanférfiak közt valami egyöntetű eljárást létesítő közegeket kellene létrehozni, mely az iparoskolát úgy vezesse, hogy az a gyakorlati életre is közvetlenül hatással legyen. Az iparos egyesületeknek oly állandó érintkezésben kellene lenniök az iparoskola tanító-testületével, hogy ne csak a látogatók írják be nevöket a nyilvántartási könyvbe, de olykor szükségleteiket közöljék, nyilvánítsák, melyeknek kielégítésére tapintatos tanár nagyon hamar képes lesz. Egy pár szükséges kellékről az iparoskólákban alább fogunk szólni, itt gondolatainkat tovább fűzve kívánatosnak nyilváníjuk azt is, hogy nagyobb városainkban az iparkiallítások rendszerezessenek. Jutalmazás, ügyes találmányok kitüntése nyilvános ünnepély tartása mellett történjék. Mily lélekemelő volt csak közelebből is Pesten a katolikus legény-egylet 22 éves fennállási ünnepélye! Ez egylet tagjainak száma nyolczezeren felül van. Ez egyletnek egy Csepregi Ferenczet, jeles népszinműirót, köszönünk. Az ünnepélyes kiállításon egy egészen új szerkezetű furó-készülék általános feltűnést okozott. Az éremny-díjak a becsületességet jutalmazzák meg. Mily meglepő eredményt mutatnak fel a francia legény-egyletek, az angol rongyos iskolák, a Gneist vezetése alatt álló berlini munkás-egylet! Egy jelszó, egy szellem: egybehangzó szervezetet fog adni azon sok színű és régi jelleméből kivetkőzni hajlandó osztálynak, mely hivatott arra, hogy nemzetünk zömét alkossa. Legyen

érzéke a magasabb eszmék iránt, legyen közvetítő terjesztője azoknak a köznép között. Nemzeti szempontból fontossága pedig megbecsülhetetlen. Ha a kormány tanműhelyek részint felállítására, részint ségélyezése által kíván a legnemzetiesebb ipar: a háziipar fejlesztésére hatni: szemben a gyáriparral a középipar emelésére nem kötelessége-e tenni magának a társadalomnak, de főleg az iparos osztálynak szakiskolák felállítására, tanműhelyek, iparkiallítások létesítése által? Az iparosok feladata oly nemzedéket nevelni, mely a magyar ipar önállóságában higyjen és e hite élő hit legyen. Milyen irányban kívánám, hogy az iparosok hasson, a jövő számban.

Hegedüs István.

Az iskolai takarékpénztárak keze léséről.

II.

Befejezésül azokhoz, melyeket e tárgyban már irtam, jónak látom megemlíteni pár szóval e nagy fontosságú kérdésben magából a gyakorlatból közvetlenül vett tapasztalásomat.

Itt Zágomban az 1868—9 iskolai év óta ismeretes az iskolai takarékpénztár. Felállítására vezetett engemet egy véletlenül előttem megtörtént eset. Egy alkalommal nevezetesen egy kereskedésben lévén, enmagam láttam, hogy pár percz alatt tizenkét gyermek vásárolt ott egy-egy krajcár ára édességet. Az iskola igazgatósából jól tudtam, hogy sokszor, mikor kell, nincs krajcárjuk a gyermekeknek papírra, tollra s egyébre; a népbankokat, nagy takarékpénztárakat ismertem, s a nélkül, hogy iskolai takarékpénztárról csak hallottam volna is valamit, nem is volt az még akkor sehol szóban, felkelt lelkemben a gondolat, hogy a most kiadott krajcárok milyen jó szolgálatot tehetnéek volna később, s ebben megszületett az iskolai takarékpénztár eszméje. Az eszmét közölve a tanítókkal és az iskola akkori előljáróságával, azonnal életbe is léptettük a takarékpénztárt. A tanítók természetesen belátták az eszme üdvös voltát, s készséggel vállalkoztak annak keresztültelére. Minden osztályban nyitotunk egy naplót, hová előbb a tanító, később előtte magok a gyermekek felesleges krajcárjaik beadását bejegyezték három rovatba, t. i. mikor, ki, mennyit adott be. A napló, mint nyilvántartási iv, szabadon állott az osztály asztala fiókjában; a gyermekek megnézhatték időnként, hogy áll pénzügyök. Csak hamar előjött az az eset, hogy olyannak, ki tett volt be pénzt, nem volt krajcárja papírosra. Természetesen rájöttünk arra, hogy vegyen ki benn levő krajcárjaiból, s a kivétel hasonlóan e három rovatban: mikor, ki, mennyit vett ki jegyeztessék be a

naplóba. Így a dolog természetes menetéből keletkezett a naplónak itt látható vezetése:

	Betétel	frt	kr.	Kivétel	frt	kr.
	157 $\frac{1}{2}$			187 $\frac{1}{2}$		
mart. 3	Nagy János	—	15			
ápr. 8	X. X	—	2	jun. 5	Nagy János	— 8

Így vezettük a takarékpénztári naplót az év folyamán. A gyermekek előbb kíváncsiságból, aztán megértve közvetlen hasznosságát, helyes belátásból örömmel adták be felesleges krajcárjaikat, s világosan látszott az intézmény üdvös volta egyfelől abban, hogy pénzt takarítottunk meg, mely különben elveszett volna, másfelől abban, hogy szükség esetében volt honnan elővegyen a gyermek egy-egy krajcárt. Év végén a tanító a gyermekekkel a naplót összegezte; minden gyermeknek kiírta külön: hány krajcárja van benn, s így tisztázva az egészet, az igazgatóság a megtakarított vagyont az iskola jutalmazási pénzéből 6%-os kamattal megszorítva, külön-külön minden gyermeknek kiadta. Így kezeltük három éven át, s mind látható és folytonosan gyarapodó sikerrel. 187 $\frac{1}{2}$ -ben a kezelésben azt a változtatást tettük, hogy a pénzt év végén nem adjuk ki a gyermekeknek, hanem a naplóval együtt az egész évi megtakarított vagyont betesszük a nagy takarékpénztárba s inuen minden gyermek akkor veheti ki, illető kamatjával együtt, mikor az iskola hat évi tanfolyamát bevégezte.

E sorokban a zágoni iskolai takarékpénztár rövidbe foglalt történetét irtam meg azért, hogy már átvitt tapasztalásból mutassam meg természetes s legegyszerűbb kezelésmódját e nagy jelentőségű intézménynek, olyan kezelésmódot, mely a legkisebb iskolában is azonnal életbe léptethető, mely nem kerül semmi költségbe, mely igen kevés fáradsággal jár, s mely az intézmény hasznosságát kézzelfogható nyilvánossággal mutatja. Hozzáteszem még azt, hogy én, míg az iskolai takarékpénztár életét közvetlen közelből néztem, annak életmozgásában soha semmi káros és hátrányost nem vettem észre, de hasznos és jóltevő befolyását számtalanszor láttam. Csak sajnálni tudom azt, hogy mióta ez a nevezetes kérdés nyilvánossá tétetett, némely helyen, s épen tanítói körben, ellene szólottak annak. Mi ok indította az illetőket ilyen föllépéssel ez üdvös eszme ellen: nem fejtegetem. Révay Pál barátom az „Erdélyi Protestans Közlöny“-ben csak közelebről jó formán érintette az okokat. Én megnyugszom azon, hogy a kérdésre nézve országszerte kedvezőbb szelek indultak, reménységem van az iránt, hogy azok is, kik eddig ellene voltak, melléje fognak állani; várva-várom szeptember 1-sőjét, hogy iskoláinkban a takarékpénztári naplókat az 1877—8-ik évre ismét megnyithassam, s ajánlom minden iskola igazgatónak, minden egyes tanítónak: érezzenek együtt velem e messze kiható fon-

tósságu tárgyban, s sorakozva azokhoz, kik nagyobb-kisebb mértékben, egyszerűbb vagy mesterkéltőbb módon s kezeléssel már életbe léptették, indítsuk meg az iskolai takarékpénztárakat az egész országban mindennütt; én erős meggyőződéssel hiszem, hogy azáltal népünk vagyonosodásának, az ország jövő virágzásának egyik biztos alapkövét tesszük le.

Zágon, 1877. augusztus 5.

Demeter Sámuel.

EGYLETI KÖZLEMÉNYEK.

Meghívás. A „kolozsmegyei tanító-testület“ folyó évi rendes közgyűlését Kolozsvárt október 31. és november 1-ső napjain, a városháza nagy termében fogja megtartani, az előértekezletet pedig október 30-ik napján d. u. 5 órakor a városi polgári iskola helyiségében.

E közgyűlésre, a melynek érdekessé és tanulságossá tétele érdekében a rendező bizottság nyilvános tanítások és felolvasások tartásáról is gondoskodott, tisztelettel meghivatik az egylet mindenik tagja s általában a tanügy iránt érdeklődő közönség. A vidéki tagtársak közül azok, a kik a közgyűlés ideje alatt ingyen szállásban chajtanak részesülni, sziveskedjenek erről a rendező bizottság elnökét Benedek József urat, a hidelvei ev. ref. népiskola tanítóját (ujtacza 37 szám) legkésőbb f. hó 25-ig értesíteni, annyival is inkább, mivel a határidőn túl jelentkezők igényeinek eleget tenni nem leszünk képesek.

Kelt a választmánynak 1877 évi október hó 10-én tartott üléséből.

Paal Ferenc,
tantestületi elnök.

Cirják Albert,
tantestületi titkár.

A kolozsmegyei tanító-testület 1877. évi október hó 30—31 és november hó 1-én tartandó közgyűlésének sorrendje:

Október 30-án d. u. 5 órakor előértekezlet a polgári-iskola helyiségében; tárgya a közgyűlés sorrendjének végleges megállapítása és nevezetesebb ügyek előzetes megbeszélése.

Október 31-én d. e. 8—9 óráig nyilvános tanítás a tornaszatból. Nyárádi Lajos torna-tanár által.

Október 31-dikén d. e. 9 órakor közgyűlés a városi tanásteremben, a melynek sorrendje a következő:

1. Hymnus, éneklí a képezdei dalkör.
2. Elnöki megnyitó beszéd.
3. A választmány évi jelentése.

4. Az egylet lapjának ügye.

5. Bizottságok kiküldése: a. A pénztár-számadások. b. Könyv- és irattár. c. A tanszertár felülvizsgálására.

6. Tisztviselők és központi választmányi tagok választására szavazat-szedő bizottság kiküldése.

7. Elnökök választása a november 1-én tartandó nyilvános tanítások megszemlélésére kiszálló küldöttségekhez.

8. 11 órakor népszerű tudományos felolvasás e tételről: „A nevelés és az ember“. Felméri Lajos egyetemi tanár urtól.

D. u. 3—5 óráig a múzeum állat-gyűjteményének megszemlélése.

5 órakor a polgári iskola helyiségében előadás a természetrajz köréből: „Módszeri kulcs a rovarok tanításához.“ Parádi Kálmán gymn. tanár urtól.

November 1-én 8—9 óráig nyilvános tanítást tart a polgári iskola helyiségében Váradi Károly polg. iskolai igazgató tanár ur.

9—10 óráig nyilvános tanítást tart a luth. iskola helyiségében Turcsányi Gyula tiszt. ur.

Novemuer 1-én d. e. 10 órakor. A közgyűlés folytatása a tanásteremben, ily rendben:

1. Az október 31-ki gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése.

2. A tisztviselők leköszönése és korelnök választása.

3. A szavazatszedő bizottság jelentése.

4. Számadás vizsgáló bizottság jelentése.

5. Könyv- és irattár vizsgáló bizottság jelentése.

6. A tanszertár megvizsgált bizottság jelentése.

7. A nyilvános tanításokat megszemlélő küldöttségek elnökének jelentései.

8. Indítványok tárgyalása.

KISDEDNEVELÉSI ROVAT.

Miként lehet a munkaszerű foglalkozásokat megkedveltetni a gyermekekkel?

Az ember életében lényeges szerepet játszik az alkotásra való törekvés; ez viszi előre a művelődésben és igazán boldognak csak az érezheti magát, ki munkásságát jutalmazva látja. S mivel: „e világon minden örömrünk csakis munka által eszközölhető leghelyesebben“, ez alkotásra való törekvés kiaknázása a nevelésnek egyik leglényegesebb teendője.

Üdvözljük, tanulmányozzuk, fejlesszük tehát Fröbel gyönyörű rendszerét, mely a gyermek cselekvőségét veszi alapul és ez egyszerű tételből kiindulva; „ime gyermek, adok neked játékot a milyent szeretsz“, és ezzel felölelve a gyermek összes cselekvés-, tudás- és utánzásvágyát, lehetővé tette az alkotásra törekvés kifejtését.

a nevelésnek legtérmetesebb és az élet szükségének legmegfelelőbb eszközévé tenni.

Az alkotásra való törekvés korán nyilvánul; 2—3 éves korában a gyermek már nem elégszik meg azzal, hogy csak bámulja a tárgyakat, hallgasson, figyeljen, hanem már e korban megkezdődik a visszahatás: a mit megtaúlt ismerni, azt utánozni, tenni kezdi. Tudásvágya, érdeklődése folyton élénkül, s már nem elég különböző tárgyakat gyűjtenünk eléje megfigyelés végett, hanem inkább arra kell ügyelnünk; hogy mindent behatóan megfigyeljen, hogy oly tárgyakkal legyen ellátva, melyek segítségével mind több-több ismeretet szerezhet, hogy oly anyagokat kedveltsünk meg vele, melyek alakításra alkalmasok kezében; mert ellenkező esetben igen könnyen rombolásvágya válhatnék irányadóvá tetteiben.

A kis gyermek gyakran ront, bont, tör, zsarnokoskodik, mivel nem ismeri tetteinek jelentőségét és más emberekhez való viszonyát. Meg kell tehát vele ismertetni a célt, mely felé törekednie kell, hogy így tetteinek öntudatoságára jusson.

Erre nézve Fröbelnek a gyermekek cselekvés és alkotásvágyára alapított rendszerében, a munkászerű foglalkozások alkalmazásánál megtartandó szabályokul leginkább a következőket látjuk kijelölve:

1-ör. A munkát a gyermekek képességéhez kell alkalmazni. Azaz: figyelembe kell vennünk, hogy a gyermek tehetségei, úgy a szellemi tevékenységet, a megfigyelést, a gondolkozást, mint az ügyességet és jártasságot a végrehajtásban tekintve, — sok képzést igényelnek. Azért tehát a munkát e képességnek megfelelően akként kell alkalmaznunk, hogy a gyermek azt maga erejéből végezze, tartózkodván őt, tehetségének meg nem felelő munka által oly körülmények közé hozni, melyekben a folytonosan felmerülő akadályok miatt azt bihetné, hogy képtelen a töle kívánt munka véghezvitelére, mert ez által nemcsak hogy elveszszük kedvét a munkától, hanem az önbecsérzet kifejlődését is megakadályozzuk.

2-ör. Kiváló figyelembe kell vennünk a gyermek hajlamát. „Az ujabbkori neveléstan egyik sarkelve az, hogy a nevelés önképző legyen. Ha tehát ezen paedagogiai szabály ellen vétetni nem akarunk, nagy figyelmet kell fordítunk a gyermek érdeklődésének megnyerésére. Óvakodjunk tehát oly dolgok ismertetésétől, melyek ismerete világán túl terjednek, melyek nem felelnek meg kedélyének és tudásvágyát nem elégítik ki.

3-ör. „Meg kell tartanunk a fokozatosságot.“ Ennek elve Fröbel rendszerében szépen ki van fejtve a munkászerű foglalkozások oly módon való csoportosítása által, hogy a gyermekkel legelőbb a legegyszerűbb tárgyat, — a tekét — ismertetjük meg. Minden tárgyon a tulajdonságok ismertetését is a legegyszerűbb tulajdonságokon kezdjük s fokozatosan haladva mindig ujjab és ujjabban fölmerülő tulajdonságok ismertetése által mintegy szemléletivé teszszük a gyermek előtt azokat a képzeteket, melyekből nála fogalmakat akarunk alkotni; így vál-

ván képessé a gyermek a kezdetben durva anyagú foglalkoztató eszközök kibővítése és finomodása közben, gondolkozó tehetségének és figyelmének, testi erejének és ügyességének gyakorlására és kifejtésére.

4-er. „Észszerű és rendszeres foglalkozásra kell szoktatni a gyermekeket.“ Az ember lelkének magasabb tehetsége a gondolkozó tehetség. Gondolkozni, anynyit tesz, mint élni. Magasabb fokú gondolkozás, magasabb fokú élet. Csak akkor érezzük magunkban az örök összhangzatot, ha mélyen, tisztán gondolkozunk. A gondolkozó tehetség nem fejlődik hamar, de azért kisebb mértékben a gyermeknél is működik, a hol nem eszméket, hanem tapasztalatokat kell vele megértetni. Ezt szemléleti úton és leginkább oly dolgokon gyakoroljuk, melyeket ő legjobban szeret; ezek pedig saját készítményei. Ezért tekintetbe kell vennünk, hogy a munka adjon mindig foglalkozást a gyermek szellemének is, hogy tudja mindig, mit fog készíteni és miért. Tanulja meg saját készítményeit más hasonló tárgyakkal összehasonlítani és szokják hozzá emlékezete és találékonysága után is dolgozni.

5-ör. „Alkalmazzuk az elemző öszszetevő eljárást.“ Azaz igyekezzünk a gyermek figyelmét mindig csak egy pontra gyűjteni és minden tárgyat úgy tüntetni fel előtte mint egészet, s ha róla általános benyomást támasztottunk már lelkében, csak akkor térjünk át a részek s más egyszerűbb tulajdonságok ismertetésére, aztán, mintegy csoportosítva soroltassuk elő az ismertetett tárgy minden tulajdonságát.

Göcs Eszti.

(Folytatjuk)

I R O I D A L O M.

Comenius és Pestalozzi, mint a népiskola megalapítói.

IV.

Alap gondolataik.

A két paedagog alap gondolatait vizsgálva, azt találjuk, hogy mindketten észszerű és általános emberi miveltiségre törekedtek s a népiskolát magában álló és befejezett intézetnek kívánták tekinteni. Ezen alapon oly annyira hasonlítottak egymáshoz, miszerint hajlandó az ember, ha a kettő közti kor-különbséget nem ismerné, azt hinni, hogy kölcsönös megbeszélés útján jutottak az eredményhez. Ezen megegyezés áll ugyanis a teleologiai (céltan) és anthropologiai (emberismetan) elvre nézve. Erre vonatkozólag a kettőnek elve e tételben fejezhető ki: „Az embert emberré kell képezni. Az emberbe semmit sem lehet beleerőszakolni, azonban nevelés és tanítás kifejthetik azt, a mi benne, mint hajlam, már létezik.“

Ugy látszik Comeniusnak kiváló érdeme a mai népiskola körül ennek külszervezeténél van, míg Pestalozzi inkább az iskolák belszervezete körül szerzett magának érdemeket. Az iskola szervezésénél Comenius a tanító és tanuló egyénisége, a tanítási idő és a tananyagra fektetett súly, Pestalozzi ellenben a vallás-, szám- és nyelvtani ismeretek magasra kiemelését teszi törekvése céljául.

A tanítók és tanulókról Pest. semmit sem ír, míg Comenius Didacticájának 7, 9, 10, 13, 14 és 27—30 fejezeteiben ezekről kimerítő és pontos törvényeket hagyott hátra. Com. kiválóan sürgeti: „a tanítók állása és hivatásához szabott ismeretekben való jártasságot“ s azt óhajtja, hogy „egy osztályt egy tanító vezessen“ és hangsúlyozza, hogy: „a tanító minden tanítványát egyszerre foglalkoztassa“. E kívánalmaival a mai iskolák kívánalmait körvonalozza. A tanítványokra nézve azt mondja: „kivánatos, hogy azok részére általános ifjusági intézet emeltessék, a melyben a tanítványok egyesítve oktatassanak, hogy általános műveltségre emelkedhessenek. Különösen kiemeli s kiemeljük mi is, hogy: „a gazdag és szegény, előkelő és alsórangu fiúk és leányok egyaránt ugyanazon dolgokra tanítassanak „damit Allen Alles gelehrt werde.“

Az időre nézve Comenius az 1—6 éveseket az anya körében, a 6—12, illetőleg 13 éveseket a népiskolában kívánja nevelteni, de a naponkénti órák számát soha sem tartja megengedhetőnek négyen felülneni; délelőtt az elmét, délután a kezet kívánja inkább foglalkoztatni.

A tananyagra nézve ezt ajánlja Com.: „A népiskola tantárgyai annyira terjedjenek, a mennyire az életben szükség van, nevezetesen: tanítandók szerint az anyanyelv, számolás, szükség szerű történet, katechismus, a nevezetesebb szent írási történetek; a világtörténelemről általános fogalmak, a földrajz, kiváló tekintettel a hazára, ének.“ A természettanból pedig „tanulják megismereni a környezetükben előjövő naponkénti tünemények indokait, nehogy igen nagy tudatlanságban botorkáljanak.“ E vonásokból kitűnik, hogy Com. úgy kiterjesztette figyelmét a népiskola külső szervezetére, a személyekre, időre és tárgyra való tekintettel, miként sem előtte, sem utána senki.

Egészen más állásponton áll Pestalozzi. Ő az iskola másik alapfeltételére t. i. nem a kül, hanem a belszervezetére fordította figyelmét. s megteheti a mai iskolák értékszerű alapját (qualitative Basis) Maga mondja, hogy „arra törekedtem, miszerint a tanítás legfőbb alapelvét, mint a minden ismeretek független alapját és a tanítás mibenlétét feltaláljam és megállapítsam“, — jöhetett ezt Com. is állithatta volna magáról.

Pestalozzi elvitázhatlan és osztatlan érdeme, hogy fokozatosan kimutatta a szem-

léltető tanításnak előnyét s ezzel megvetette az elemi oktatás alapját. Com. szintén utal a szemléltető oktatásra, de annak előnyeit épen nem tünteti fel. Pestalozzi az ember természetes fejlődését a népiskola három fő tárgyára szorítja, t. i. a vallás-, szám- és nyelvismeretre.

Pestalozzi szerint a helyes vallás csak a keresztyén lehet, míg ellenben Com. a természeti viszonyokra akarja a vallás-oktatást építeni. Pestalozzi e nézetével a vallást kötelezett tantárgyá teszi s az összes elemi oktatással annyira összeforrasztja, hogy a család helyébe a tanítót helyezi azon őt megillető tisztes állásra, melynél fogva a gyermek lelkére ügyel s a felett őrködik.

Nagyobb súlyt fektet a szemléltető szám és vele egybekötött történet tanítására. Míg Com. e tekintetben felületes, Pest. előszeretettel mélyed tárgyába s méltán tekinthetjük őt a gondolkodva számolás feltalálójának és megalapítójának. Azt mondja: „a számtan egyetlen eszköz a tanításnál, a mely semminek alá nem rendelhető, hanem mindig úgy tűnik fel, mint az elemi erőnek egyszerű következménye, mely által a több vagy kevesebbnek viszonyát mindig világosan felfogjuk. A hang és alak megérezhetők, a számok soha!“ S így midőn a számítást követeli, vele egybekapcsolva kívánja a történet, írás és rajzolás tanítását is, mint amannak kiegészítőjét.

Pest. ámbár meggyőző világossággal szól a fenniekéről, mégis a legnagyobb képzőerőt az anyanyelvnek tulajdonítja, minthogy az „anyanyelvet a valódinak szemléltetése mellett az első ismertető eszköznek“ nyilvánítja, a mennyiben ez az emberi lélek legközvetlenebb kifejezése, melyben „az évezredek tapasztalatainak kincsei vannak letéve“, „fejlődésében a természet maga mutatta meg az utat, melyen haladnunk kell“, „ugy annyira, hogy e mellett háttérbe kell szorulnia minden egyébnek s a pszichológiai rend önmagától táru fel előttünk“. És ezzel kimondja, hogy miként kapcsolóssanak az anyanyelvvél össze a többi tantárgyak, t. i. a földrajz, természetrajz, történet és természettan tanítassanak a nyelvtannal együttesen. Pestalozzi törekvése az ő idejében megjárta: de mi ezt most alá nem írják; sőt bármily kevés időben, de az egymástól elválasztható tárgyaknak külön tanítását sürgetjük.

Ezekben mutatók be a két nagy paedagógus „alapgondolatjait“, s ha itt-ott egyes megjegyzéseinket közbeszűttük, ezt azért tettük, mert tárgyunk befejezése után alig jutna idő és hely indokolt nézeteink nyilvánítására. Jövő és egyszersmint utolsó közleményünkben a mód szereket fogjuk bemutatni.

Turcsányi Gyula.

KÖNYVISMERTETÉS.

A rajzitanítás az elemi iskolában.

Irta Kövi László közélettanodai és képezdei tanár Iglón.

Mióta Pestalozzi, Fröbel, Hetsch és mások kívánták és be is bizonyították, hogy a rajznak éppen úgy, mint az írás és olvasásnak az emberek számára közkincesse kell válnia; mióta a rajzot többé már nemcsak úgy gyakorolják, mint a művészetre előkészítőt, vagy nem is pusztán divatból, hanem a végett, hogy mindenki a szem és kéz használatában azt a gyakorlottságot sajátítsa el, mely őt később bármely életpályán nagyobb képzettségre képesíti; azóta a rajzitanításnak is mássá kellett lenni, gyakorlatibbá, általánosabbá és közönségesebben érthetőbbé. De bizony még mind csak a kezdet kezdetén vagyunk és sok tanító még nem látta be, hogy a látérezék, a par excellence nélkülözhetlen érzék, melyre a nevelés működését alapíthatja, és még nem tudja, hogy mennyi hasznot nyújt a rajz a többi oktatási ágra nézve is. Képzetünknek rajz által való leírása minden — bármily kimerítő — szó vagy írásbeli leírások felett azon előnnyel bír, hogy sokkal világosabb és rövidebb, azért örömmel üdvözlünk minden olyan használható jó eszközt, mely e cél elérését megkönnyíti.

Kövi tanár ur négy lapon, elég anyagot nyújt az elemi iskola alsó osztályában a rajz-oktatásra. Semmi újat nem ad, mert Németországban dr. Stuhlmann, Köhler, Ettig és mások tettek közzé ilyesmit, de a mintákat magyarázó szöveg kíséri és egy, dr. Emericy Géza ur által írt előszó, melyeket mi az azokat használó tanítónak figyelmébe ajánljuk. Dr. Emericy ur iparunk alacsony fejlettségi állapotára utal és azon nagy szerepre, melyet hazánk felvirágzásánál az ipar betölthet, de egyszersmind arra is, hogy a nyers anyagból szépet és hasznost csak akkor képes az teremteni, ha a rajzolás általánosan elterjedve van, de sajnálatát fejezi ki a felett, hogy nálunk azon iskolák, a melyekben a rajz rendszeresen tanítatik, bizony csak a kivételek közé tartoznak.

A rendszer, a melyet a szerző követ, stymographikus, még pedig először vonalzott, azután pontozott hálóban. Tehát azon nézetten van, hogy a kezdőnek a vonalakban és pontokban éppen úgy segítséget kell nyújtani, mint az írásnál. Ezen tanmód tömördek előnnyel jár, úgy, hogy ezt itt bővebben fejtegetni nem tartjuk szükségesnek, de mégis abban a véleményben volnánk, hogy a vonalzott hálót a pontozottal hamarabb fel lehetne cserélni. Szerző határozottan a mellett van, hogy mindent a fali táblára elő kell rajzolni és szerinte a négy lapon foglalt alakok és a magyarázó szöveg csak a tanító számára való. Így és nem másképen kell az oktatást kezelni.

Bevezetésül bemutatja a függélyes vonalat, mint 2 párhuzamos segédvonal közt a legrövidebb összekötő vonalat egész addig, míg azt 5-szöres hosszúra nyújtja meg s még pedig változtatva nem egyenlő hosszúságban. 44 gyakorlat a tanítónak elég anyagot ad arra, hogy egy negyed évig a függélyest begyakoroltassa. 5—8 mm. nagyságu hálóval ellátott íróablak szolgálhat e célra.

A második minta czélul tüzi ki a vízszintes vonal begyakorlását egybekötte a függélyessel a maeander ékitmények képzésére. A 45—71 idom a második évnegyedre való. Ettől kezdve a gyermekek papírra rajzolnak. Harmadik sorban jönnek a rézsutos vonalok egybekötte függélyes és vízszintes vonalokkal szalagok képzésére. Ezután következnek az egyenes és ferde vonalokból alkotott koczka padolat-minták (parquet-minták) képzésére.

Dicsérve kell kiemelnünk, hogy szerző a kéz és a test tartására és amannak a rajznál való mozgására, a vonalok, sőt később még a három-négy, hat-nyolc szögök különböző fajaira és ezeknek eredetére is ráutal; továbbá azt is, hogy a tanítónak csak kezdetben engedi meg az előrajzolást, később azonban utalással vezet rá a tanítványt az önálló alkotásra, hogy tehát ez gondolkozva tanuljon.

Míg az első évben a tanítványoknak a megkezdett alakot önállóan kell bevégezniök, mely czélra a tanító az alaknak csak egy részét rajzolja elő, p. o. negyedét, a tanítványnak feladatul tüzvé ki, a hiányzó három negyedét kirajzolni. 75 különféle minta szolgál erre. Még inkább fejlesztetik a képzelő tehetség és erő ugyanazon lapon rajzolt szerkesztmények által, melyek a négyszög alapidomból, illetőleg a háromszögből forgatás és helyzetváltoztatás folytán állanak elő. És csak most a harmadik évben kezdődik a rajz a pontozott hálóban hetenként két órán. Most lesz rendén a legfontosabb mértani fogalmaknak mint a szög, négyszög, háromszög stb. megismerttetése. A harmadik lap négyszögeket tüntet elő és ezekből összetett alakokat, melyek többnyire a gyermek előtt ismert tárgyakat képviselnek milyenek rámak, ajtók, ablakok, kalapácsok, ágyok, asztalok, tálcák, kalapok stb.

A negyedik lap részben a fentebbiek ismétlését tünteti elő, mert most a háromszög következik, levezetve a négyszögből, melylyel azután ismét különféle alakokat képez.

Továbbá ezen lapon vannak a szemmérték begyakorlására a vonalnak felosztása, hat- és nyolcszögű alakok, végre különféle idomokban a görbe vonalok begyakorlásására szolgáló gyakorlatok.

Ajánljuk e szerény művecskét, mely helyesen használva a néptanítók kezében igen hasznos segédeszközül szolgálhat.

Graf Jakab.

IRODALMI UJDONSÁGOK.

Szerkesztőségünkbe beküldött következő új művekre hívjuk fel olvasóink szives figyelmét:

Magyar nyelvgyakorló és olvasókönyv német népiskolák számára. Irta Kakujai Károly. IV. kiadás. Aigner L. 1878. I. évfolyam, ára 20 kr. II. évfolyam, ára 30 kr.

Polgári jogok és kötelességek ismertetése. Irta dr. Seidel Pál. IV. jav. kiadás. Aigner L. Budapest 1878. Ára 24 kr.

Természetrajz a népiskolák számára. Irta Sente József. II. jav. kiadás. Aigner L. Ára 40 kr. Kiadtuk bírálatra.

VEGYESEK.

— Szabó Károly derék történetírónkat és egyetemünk köztisztelőben álló tanárát sulyos csapás érte: 17 éves Jolánja, e hó 2-án, 3 heti szenvedés után meghalt. Nyujtszon az ég vigasztalást a megszorodott szülők mély banatára!

— A „Fehérmegyei tanító-testület“ sept. 20-án tartott közgyűlésében az „Eötvös-alap“-ra 100 frtot szavazott meg, ezen felül évenként 10 frttal járul az alaphoz. Olyan tette ez a derék egyletnek, mely nem szorul dicsőre.

— **Pénztárnoki figyelmeztetés.** Tisztelettel kérem a t. tagtárs urakat, kik a jelen évre eső tagsági díjaikat még nem fizették be, valamint lapunk járatói közül is azokat, a kik annak díjával még hátralékban vannak, sziveskedjenek tartozásuknak e f. hó 25-ig eleget tenni, hogy érzében is megnyugtató számadást terjeszthessek a taitandó közgyűlés elé, Kolozsvárt, 1877. okt. 14. Propper Ferenc, egyl. pénztárnok.

— Az országos rabbi-képző intézet zárkövének ünnepélyes letétele e hó 4-dikén ment végbe Budapesten. Képviselve volt az ünnepélyen 120 hazai zsidóközség, továbbá Berlinből, Londonból, Bécsből, Prágából egyes rabbik, részint személyesen jelentek meg, részint üdvözlő iratokat küldöttek. Képviselve volt a pesti egyetem, a ref. főtanodák, a fővárosi hatóság, az alsó s felső ház. A kormány részéről Tisza Kálmán s Trefort Ágoston miniszterek voltak jelen.

— Az „Eösvös-naptár“ megjelent s az előfizetőknek való szétküldése megkezdett. A központi gyűjtő bizottság határozatából előfizetéseket továbbra is elfogad a „Népnevelők Lapja“ szerkesztősége, de már 60 krral.

— A mező-bándi állami elemi iskolához egy tanítói állomásra pályázat van hirdetve okt. 25. zárhatár idővel. Javadalma 300 frt és lakás. Pályázótól megkívántatik, hogy a nád- és szalmafonásban is jártas legyen.

— A szilágymegyei tanító-testület beküldötte szerkesztőségünkbe első „Évkönyv“-ét, mely az egyletnek 1873—6 években kifejtett működését tartalmazza. A központi bizottság megbicásából szerkesztették Faluvégi Albert, elnök és Borbély Sámuel, főjegyző. Bolti ára a 70 lapra terjedő füzetnek 50 kr. Örömmel látjuk ebből is, a miről különben is meg voltunk győződve, hogy e derék tanító-testület zajtalanul bár, de a maga körében sikeresen

és nem lankadó buzgalommal működik azon nemes cél érdekében, melyet feladatául tűzött. Nem is lehet ez másképp két oly jeles képzettségű és lelkes vezető mellett, milyet Faluvégi és Borbély urakban a szilágy-megyei tanítótestület szerencsés birni.

— Az iskolai értesítők lapunk jelen — nagyon igénybe vett — számából kimaradtak.

— Nyilvános nyugtatóványok. (Folytatás.) E lap 1877-ki folyamára előfizettek:

a) egész évre 3 frttal:

220. Az állami elemi iskola, Kalota-Szt.-Királyon, 221. Benedek József, ev. ref. tan. helyben, 222. Nagy Ferenc, ev. ref. tan. Fejérdén.

b) I. s illelőleg II-ik félévre 1 frt 5I krjával:

223. Bitai Ödön, tanítóképezdei növendék helyben, 224. Benkő József, tan. kép. növendék, helyben, 225. Boc István, tan. kép. növendék, helyben, 226. Boér Miklós, ev. ref. elemi tanító, Zilahon, 227. Bazala János, tanító kép. növendék, Zilahon, 228. Czöndör Sándor, gyakorló isk. tanító Zilahon, 229. Csulak Lajos, kép. növ. helyben, 230. Felső leányiskola részére, Keszthelyen, 231. Gönczi János, közs. tanító M.-Vásárhelyen, 232. Glaser Simon, tanító kép. növendék helyben, 233. Nsg. Kerekes József, tanfelügyelő, Zilahon, 234. Kanyaró Mihály, tan. kép. növ. helyben, 235. Nagy Mihály, ev. ref. kántor, Zilahon, 236. Nyisztor Endre, tan. kép. növ. Zilahon, 237. Nagy József, tan. kép. növ. helyben, 238. Olgyai Piroska, tanítóné, Zsibón, 239. Osváth Albert, tan. kép. növ. Zilahon, 240. Szilágymegyei tanító-testület, Zilahon, 241. Székely Dániel, tan. kép. növ. helyben, 242. Szász Károly, tan. kép. növ. helyben, 243. Talyai György, tan. kép. növ. helyben, 244. Tarcsafalvi Albert, tan. kép. növ. helyben, 245. Tordai László, tan. kép. növ. Zilahon, 246. Uy Bálint, tornatanár Zilahon, 247. Unger Gusztávné urasszony Zilahon, 248. Veres József, ev. ref. tanító Diósdon, 249. Versényi Gábor, rajztanár Zilahon, 250. Végh Ákos, tan. kép. növ. Zilahon.

Kolozsvárt. 1877 okt. 10-én.

Propper Ferenc,

a kolozsmegyei tan. testület pénztárnoka.

* * *

— Tonger A. I. kiadásában Kölnben megjelent és Stein János könyvkereskedésében kapható: **Broichman's Zeichenwerke.** A porosz királyi kormány Koblenzben kelt ez évi február hó 23-áni rendelete folytán a népiskolákban bevezettetett. — Uj kiadásban megjelent: **Systematisch geordnete Vorlegeblätter für den ersten Zeichenunterricht mit Lineal, Mass und Zirkel in Volksschulen.** Nach den ministeriellen Bestimmungen zusammengestellt von J. Broichman, Hauptlehrer und Rector in Köln. Fünfte. durch 20 Blätter vermehrte Auflage auf stärkerem Papier. Gradlinige Figuren: Heft 1—10, Krummlinige Figuren: Heft 11—15 à Heft (8 Blatt) 40 Pf. — **Sechzig grosse Wandtafeln.** 3 Auflage. Gradlinige Figuren: Heft 1—4, Krummlinige Figuren: Heft 5 à Heft (12 Blatt) 4 M. Auf Papp gezo-gen à Heft 7 M. Dazu präparirter Wandrahmen zum Einstellen der aufgezo-genen Wandtafeln, 2 M. 75 Pf. Desselben: Das Zeichnen mit Lineal, Maass und Zirkel in den deutschen Volksschulen (mit Musterblatt), 25 Pf.